

1.

Sipila je kiša. *Maman* i Aleksandra Ljvovna Lej imale su zadignute skute, što su na nekoliko mjesta bile zakopčane na gumice prišivene za lastiku. Te gumice nazivale su „paž“. Svjetlucale su kaldrmske mokre kocke i pločnici od opeke. Kaplje su padale sa streha. U izlozima su pušili smeđi goli Indijanci s perjem na glavi. – Ne okreći se! – govorila bi mi *maman*.

Ispred nas se nazirao zatvor u sklopu tvrđave s tri kata i tornjevima. Tamo se obilježavao dan zaštitnice, Bogorodice od žalosti, pa smo se u tome smjeru zaputili na liturgiju. Aleksandra Ljvovna Lej držala je moralne prodike, a ganuta *maman* joj je odobravalala.

– Ne, zapravo, – govorile su – teško je naći zgodnije mjesto za taj blagdan od zatvora.

Useknjujući se, prestigla nas je impozantna žena s krznenim ovratnikom i, prinijevši k očima cviker, blagonaklono nas pogledala. Njezino crnomanjasto lice nalikovalo je na ilustraciju „Čičikova“. Na vratima su se dame zaustavile da raskopčaju „paževé“, a dama-Čičikov još je jednom bacila pogled na nas. Na njezinim ušima visjele su naušnice od smeđega iskričavog kamena. – Simpatična je. – rekla je za nju *maman*.

Ušli smo u crkvu i nagurali se pored stola za svijeće. – Za proskomidiju. – brojeći sitniš, mrmljale su dame. Klanjajući se, ususret nam je kadio Otac Fjodor u zlatnome ruhu s plavim kiticama cvijeća. Bio sam polaskan što nas je tako umiljato dočekao. Iza zatvora je bila pruga

i čuli su se zvižduci lokomotive. Na ikonostasu sam primijetio Bogorodicu. Nije bila ispijena i crna, već punašna, a marama joj je lijepo iza lepršala. Svidjela mi se. S kora su nas promatrali zatvorenici. – Stani kako spada! – naredila mi je *maman*.

Začu se topot i, krsteći se, pojavile su se učenice. Učiteljica ih je postrojila. Ona se prekrstila i, popravivši straga suknju, okrenula se da vidi kako joj stoji. Zatim je zažmirila, pogledala na našu stranu i naklonila se. – *Mademoiselle* Gorškova. – objasnila nam je Aleksandra Ljovna, kimnuvši joj nekoliko puta glavom. Dama-Čičikov nas je s vremena na vrijeme odmjeravala.

Najednom je tamnički stražar iznio nalonj i nakašljao se. Svi su stali bliže. Otac Fjodor je izašao, brišući nos maramicom, isprsiio se i izrekao propovijed na temu žalosti.

– Ne treba od nje bježati. – govorio je. – Kroz nju nas sam Bog susreće. Jednoga je sveca žalost stalno zaobilazila te je jednom gorko zaplakao: „Bog me je zaboravio“, požalio se on.

– Ah, kako je to točno rekao. – divile su se dame, izlazeći kroz vrata, i opet se prihvatile „paževa“. Kiša je rominjala. Sustigla nas je *mademoiselle* Gorškova. Predstavila nam ju je Aleksandra Ljovna Lej. Okružile su nas učenice, pa bi ih *mademoiselle* Gorškova otjerala, a one bi otrčale te opet doskakutale. Ljutile su me.

Tako smo stajali nekoliko minuta. Zviždale su parne lokomotive. Otac Fjodor se popeo na kočiju i, kucnuvši vozača o leđa, odjurio. Razgovarali smo. Aleksandra Ljovna Lej je gestikulirala i klepetala. – Baš tako, baš tako. – potvrđivala joj je *maman* i svako malo njihal

šiširom. *Mademoiselle* Gorškova u boi od perja¹ dizala je obrve i žmirila. Njezin pogled zaustavio se na meni, a neka primisao kliznula joj je niz lice. Bio sam uznemiren. Za to vrijeme je dama-Čičikov došla do skretanja, okrenula se i nestala iza ugla.

Oprostivši se s *mademoiselle* Gorškovom, izmijenili smo par riječi o njoj. – Lijepo je odgojena. – pohvalili smo je i zašutjeli, izlazeći na glavnu ulicu. Treskali su kotači. Trgovci su stajali na pragovima i pozivali unutra. – Hajdemo svratiti ovdje! – rekla je *maman*, te smo s njome ušli u knjižaru L. Kusman. Tamo je vladala polutama, osjećao se ugodan zapah uveza i globusa. Sjetna L. Kusman tužno nas je pogledala svojim bezizražajnim očima. – Rijetko vas viđam. – rekla je nježno. – Dajte mi *Biblijske priče!* – zamolila ju je *maman*. Svi su se okrenuli i pogledali me.

L. Kusman mignula je na mene, tutnula u *Biblijske priče* sličicu i, hitro umotavši kupljenu stvar, predala je. – Deset rubalja. – obznanila je cijenu, a onda rekla: – Za vas – rubalj.

Ispostavilo se da je na sličici – „anđeo“. Bio je lakiran, a uz to mjestimice i reljefan. *Maman* ga je u blagovaonici nalijepila na tapete. – Neka pazi kako jedeš. – rekla je. Dok sam sjedio i jeo, uvijek bih ga vidio. – Baš je mio. – mislio sam s ljubavlju.

2.

Otac je otišao u regrutacijski ured. Neodjevena *maman* nadgledala je pospremanje kuće. Ja sam uzeo knjigu

---

¹ Vrsta šala. (Op. prev.)

i čitao kako je Čičikov stigao u grad N. i svima se svidio. Kako su upregnuli konje u bričku i zaputili se prema vlastelinima te što su tamo jeli. Kako ga je Manilov zavolio i, stojeći na trijemu, maštao da će car doznati o njihovu prijateljstvu i uzdignuti ih u čin generala.

– Čime se bavite? – pitala je *maman*. Ona je uvijek tako govorila umjesto: „Što čitate?“ – Zovi Ceciliju – rekla je – i idi se prošetati. – Cecilija! – povikao sam, i ona je, onako niska, dotrčala. Skidajući kecelju, uvukla se u svoj sanduk od sobe koji je nazivala „kutijica“. Zasvirala je glazba u bravi i pojavio se Luj XIII. On je bio nalijepljen s unutarnje strane poklopca.

Bio je sunčan dan i ulica je blistala. Caklila se čokoladna ovca iz izloga pekarnice. Treskale su seljačke taljige. Dok smo razgovarali, morali smo se derati da bismo se međusobno razumjeli. Divili smo se dami iz izloga salona za brijanje te smo razgledali vjerske predmete u izlogu trgovca Petra Mitrofanova. Zagrmila je koračnica. Približavala se četa, svirao je orkestar sav zaodjenut u sjaj. Kapelnik Šmit² veličanstveno je zamahivao rukom u rukavici. *Madame* Strauss u crvenoj je haljini istrčala iz kobasičarnice i, blaženo se smiješeći, kimala mu glavom bez kraja i konca. Zamatajući se u maramu, L. Kusman je otvorila svoja vrata.

Začulo se prodorno pjevanje i pojavila se pogrebna povorka. Čovjek u košulji s čipkom nosio je križ, a ispred svih je nadmeno kročio katolički svećenik. – Tamo će – izgovorila je Cecilija pobožno i pogledala gore – carevati

---

² Neka njemačka imena i prezimena učestalija na prostoru sjeverozapadne Hrvatske i Osijeka napisana su u kroatiziranome obliku. (Op. prev.)

dadilje i kuharice, a gospoda će im služiti. – Nisam vjerovao u to.

– Evo, čini se, lijepe uličice. – reče mi Cecilija. Skrenuli smo, a pred nama se ukazala katolička crkva. Sa svojim crvenim krovom bjelasila se iza krošanja. Pored ograde su joj, polukružno odmaknute od ulice, sjedili prosjaci. Cecilija je iskoristila priliku pa smo svratili. Tamo je već sve bilo pusto, ali još je odisalo pobožnim moliteljima. Dvije kamene žene stajale su pored ulaza, a jedna od njih sličila je na L. Kusman i na sličan način se pretvarala. Pomolili smo im se, a onda smo prošvrljali naokolo, uspokojivši se. Koraci su zvučali prigušeno. – Naša vjera je ispravna. – hvalisala se Cecilija kada smo izašli. Nisam se složio s njome.

Putem sam ugledao crnpu rastog dječaka na prozoru i gurknuo Ceciliju. Zaustavili smo se i gledali ga. Najednom je on zaškiljio, turio prste u usta i, povukavši ih prema dolje, isplazio jezik. Zaprepašteno sam kriknuo. Cecilija mi je dlanom prekrila lice. – Pljuni! – naredila mi je i prekrizila se: – *Jesus, Maria!* – Otrčali smo.

– „Strašni dječak“. – naslovio je otac tu dogodovštinu. *Maman* ga je prostrijelila očima. Voljela je da se prema svemu gaji ozbiljan pristup.

Aleksandra Ljvovna Lej nije nam dolazila već treći dan, pa smo za ručkom porazgovarali o njoj. Zaključili smo da je na „praksi“. Meni su dali duplu porciju kisela ne bi li mi se što prije povratila snaga narušena pretrpljenim strahom. Na zidu ispred mene bio je anđeo L. Kusman. S palminom grančicom stajao je na oblaku. Zvijezda mu je sjala iznad glave.

Pojavio se i Przyborowski, inače felčer. S uzdignutom kosom i širokim brkovima podsjećao je na ilustraciju

pod naslovom „Nietzsche“. Digavši se od stola, otac mu je naredio počistiti instrumente i pošao iz sobe. – U naručje Morfeja. – objasnio je smjerno Przyborowski, poklonivši se za njim. – Smjestite se ovdje. – naredila je, ne dižući se od stola, *maman*. – Ne treba paliti drugu lampu. – Uistinu. – odgovorio je Przyborowski.

Bljesnuše raznorazna kliješta i škare. – Danas sam se zatekao u našoj crkvi. – govorio je čisteći: – Propovijed je bila prekrasna. – I stao ju je prepričavati: kako smo se dužni pokoriti, vršiti svoje obaveze. – Istina je. – složila se pokroviteljski *maman* i zamislila se: – Ta Bog je jedan, – rekla je – samo su vjere različite. – Upravo tako. – ganutljivo će Przyborowski. Sijao je od zadovoljstva.

U tim mislima zatekla nas je Aleksandra Ljvovna Lej. Bilo nam je drago, podgrijali smo za nju ručak, ispitivali je tko se rodio. U sedam sati bio sam u krevetu i zatvorio oči. Najedanput mi se prikazao onaj strašan dječak. Skočio sam. Utrčale su dame, uznemirile se i, sve dok nisam zaspao, sjedile pored mene i tiho razgovarale. – Ma kakvi, a Lejkin?³ – čuo sam, tonući u san: – Jeste li čitali kako su se izgubili u Parizu, iznajmili fijaker i govorili mu adresu? – I tako su se smijali, šapćući.

3.

Snijeg se spustio na kaldrmu. Sve se stišalo. Ceciliju smo potjerali. Rugala se našoj religiji, i to je saznala *maman*.

---

³ Nikolaj Aleksandrovič Lejkin, autor svojedobno vrlo popularna satiričkog opisa putovanja po Europi bračnog para trgovaca iz Sankt-Peterburga. (Op. prev.)

Brava na kutijici odsvirala je svoju muziku, tata Lav pojavio se još jednom – s jermolkom i pelerinom. Raznježivši se, odlučio sam prijateljski se oprostiti s Cecilijom i ponuditi joj kruh i sol. Posolio sam komadić kruha i pružio joj ga, no ona ga je odgurnula.

Posrednica Kagan poslala nam je novu dadilju. Ona je bila grkokatolkinja, i to se svima svidjelo. – Postoji čak medalja koja se dodjeljuje za uništenje grkokatolištva. – govorili su nam gosti. Tako je došao i Božić. *Maman* se smješkala i hodala naokolo zadovoljna. – Naviru mi sjećanja iz djetinjstva. – ponavljala je.

Na doček Nove godine bila je pozvana k Beluginima. S uvijenom kosom i neobično počesljana, stajala je ravno ispred ogledala. Osvjetljivale su je dvije svijeće. Popevši se na stolicu, zakopčavao sam joj haljinu na leđima. Otac je već bio u redengotu. Pošpricao nas je mirisima iz bočice. – Kako je lijepo! – rekla je *maman*, prišla mu i primila ga za ruku. – Zašto je tako? Možda zato što smo osvojili dvjesto tisuća?

Dok me je dadilja svlačila, razmišljao sam o tome što nam je činiti s tim dobitkom. Mogli bismo kupiti bričku i otkotrljati se njome u grad N. Tamo bi nas zavoljeli. Sprijateljio bih se tamo s Temistoklusom i Alkidom Manilovim.

Jutro je bilo ugodno. Dolazili su stražari iz regrutacijskog ureda, dimnjačari i službenici u kupalištu. – U redu je, u redu je... – govorili smo i davali im po rubalj. Poštar je donio hrpu čestitki i kuverti s vizitkartama: orkestri anđela sviraju violine, muškarci u frakovima cmaču se s damama sa šlepovima, iznad imena i prezimena naših znanaca otisnute su bile krune.

Maman je sjela pored mene, smiješeći se. – Večeras sam se – rekla je – upoznala s damom koja ima dječaka po imenu Serž. Sprijateljiti ćete se. Sutra će on biti kod nas. – Ustala je, pogledala na termometar i poslala me s dadiljom u šetnju.

Mirisalo je po snijegu. Vrane su graktale. Kočijaški konji su kaskali. S krovova je kapkalo. – A što ako je to Serž? – govorio sam dadilji o onim dječacima koji bi nam se svidjeli. Debeli Strauss provezao se u sivom kratkom kaputu i malenom šeširu sa zelenom peruškom. Jednom rukom je upravljao, a drugu je držao na križima *madame* Strauss. U crkvi su zvonili, i svi su se zaputili na tu stranu – pogledati paradu.

Proguravši se kroz gužvu, našli smo mjesto. Vojnici su tapkali na mjestu. Policija je nasrtala na velikim konjima i odmicala svjetinu. Zazvonila su zvona. Svi su ustreptali. Nagnuvši se na vratima, pojavili su se barjaci, koji su se pomalo ispravili. Molbenica je bila gotova. Parada je krenula. Netko me čvoknuo po potiljku. Bio je to učenik u kaputu sa zlatnim pucetima. Poslije se više nije obazirao na mene. Podigavši glavu, pratio je kretanje oblaka. Podsjetio me na našega anđela (na tapetama u blagovaonici), pa mi se smilio. – Prijane moj. – pomislio sam.

Marširali smo uz zvuk glazbe što se udaljavala. Putem nas je susreo otac koji se na sve strane razmilio s čestitkama. Posadio me je u sanjke i dovezao me. Dadilja je trčala za nama.

Kada smo došli, na divanu u primaćoj sobi sjedio je posjetitelj. Primila ga je *maman*, držeći se uspravno. Vrtio je u rukama pepeljaru „Dreyfus čita časopis“ i pričao da su se u Sankt-Peterburgu pojavile gume od kaučuka. – Idite – rekao je – i vidite kako droške bešumno jure.

Za vrijeme ručka zažalili smo što Aleksandra Ljovna nije s nama. Poslali smo po nju Przyborowskog, međutim, bila je na praksi, jadnica.

Navečer su došli gosti, pa smo im ispričali o guma od kaučuka. – Uspjeh znanosti. – začuđeno će oni na to. Bradati, kao da su izašli iz „Biblijskih priča“, sjeli su kartati. Otac se među njima činio mlad. – Dalje! – povremeno su svima obznanjivali. Jedan je od njih bio „izašao“ te se njime pozabavila *maman*. – Jučer sam se upoznala – govorila je – s inženjerkom Karmanovom. To je jako ugodna žena. Nije slučajno to što sam, dok sam se spremala k Beluginima, imala nekakav dobar predosjećaj. Ona će sutra biti kod nas. – I Serž također. – rekao sam ja.

Trenutak njihova dolaska napokon je došao. Zazvonilo je zvonce. Istrčao sam. U predsoblju je gorjela lampa. *Maman* je već klicala od radosti. Pred njom su se smijevali, useknjujući se i oslobađajući se od bundi, dama-Čičikov i „Strašni dječak“.

4.

Svidio im se anđeo iz blagovaonice. Inženjerka ga je poduzetno promotrila kroz cviker i rekla da je stran. Bilo mi je drago. Nosila je bluzu od plavoga baršuna sa šljokicama, broš „skup ljubavi“⁴ i pojas s kopčom „lira“. – Idete li u tvrđavu? – upitala je. Subotom se tamo služe akafisti.

---

⁴ Draguljarski izraz za kristal pod imenom aventurin. (Op. prev.)

Serž je bio u zelenom odijelu. Uzeo me je za ruku i odveo u stranu te mi pokazao da mu ciferšlus na hlačama stoji sprijeda.

Kao kod velikih! – začudio sam se. Pročavrljali smo. – Serž, – upitao sam ga, okrenuvši se – jesi li mi se ti ono jednom kreveljio? – Kleo se Bogom da nije. Bio sam ganut.

Otac je izišao na čaj kada su gosti otišli. Prezadovoljna *maman* je pjevušila i lukavo se smješkala. – Znaš li, – rekla je – dogovorila sam se s njome da zajedno pročitamo Lejkina.

I ja sam također bio sretan. Napustivši ih, tiho sam se maknuo u primaću sobu. Tamo sam se umirio pored peći i slušao kako se osipaju iglice četinjače. Lampa je kroz prozor osvjetljavala granu jele. Na njoj je blistala srebrna kišica. – Serž, Serž, ah, Serž! – ponavljao sam.

Zatim smo *maman* i ja bili kod njih. Izljubili smo se u predsoblju. Inženjerka nam je predstavila svoju kćer, gimnazijalku Sofi Samokvasovu. – Jako mi je drago. – rekla je Sofi. Zagrlivši se, dame su prošle u inženjerkinu sobu, koja se nazivala „budoar“. Stisnuo sam Seržu ruku: – Ti i ja smo sad kao Manilov i Čičikov. – On nije bio čitao o njima. Ispričao sam mu kako su se oni sprijateljili i kako su poželjeli zajedno živjeti i u paru se baviti zna-nošću. Serž je otvorio ormar i izvukao svoje knjige. Stali smo ih razgledati. – Ovo je Don Quijote, – pokazao mi je Serž – on je bio budala. – Prije čaja Sofi Samokvasova otplesala nam je ples sa šalom. – Prekrasno! – plješćući, govorila je *maman*. – Je li ti dobar Serž? – upitala je kada smo se vraćali. – Da, jedan lijepo odgojen dječak. – odgovorio sam joj.

Kada nam je pak svratila Aleksandra Ljvovna, ponijeli smo se sada prema njoj bez nekoga posebnog zanimanja. Obećala nam je donijeti album s uzorcima cica iz sara-tovske tvornice. Ispričali smo joj o našem prijateljstvu s Karmanovima.

Kroz nekoliko dana vidjeli smo se s njima na Vodokr-šču. Već je pomalo grijalo sunce. Žmirili smo, stojeći na nasipu. Ispod nas su šušтали barjaci. Šarenile su se sveće-ničke toalete. Mračilo se među jelama. Kada su zapucali iz topova, odnekud je dotrčala Sofi Samokvasova i dovu-kla sa sobom inženjera Karmanova. Rastom je bio niži od dama. – Jako mi je drago! – uzvikivao je, klanjajući se. Nosio je kapu od uniforme. Na gumbima je imao sidra i sjekire. Brada mu je bila nakostriješena i izgledala nepo-česljana. – Baš je na Vodokršču bilo dražesno. – rekao je i namignuo mi iza cvikera. Opraštajući se, pozvao me da vidim željezničarsku jelku.

Rastavši se s njime, prošetali smo se sve petero po na-sipu u smjeru tvrđave. Vidjela se njezina bijela crkva s dvama tornjevima. Onako uski, izdaleka su izgledali kao svijeeće. – Govore da je to bivša katolička crkva. – rekla je Sofi Samokvasova. Dame su, zanižete razgovorom o re-ligioznim temama, zaostajale. Cerekajući se, razgovarao sam sa Seržom. Pored nas je s vojnikom na kočijaševom mjestu proletjela nekakva uvažena gospođa. Nasmijali smo se, pogledavši jedan drugoga, a Serž me naučio pje-smici:

Madame Fu-fu
Glava joj u mufu.
Odjevena po modi.
A glava joj u komodi.

Otac je taj dan bio poslom na terenu. *Maman* je za ručkom šutjela. Utonula u ugodne misli, katkada se smiješila. – Dani su postali primjetno duži. – rekla je. Karmanovi su poslali svoga čovjeka. Ispitali smo ga o svemu. Ispostavilo se da se zove Ludwig Chaplinsky i da služi na željezničkoj stanici. On me je odvezao. Dočekali su me Serž i inženjer.

S istim kočijašem zaputili smo se u kazalište. Tamo je svirao vojni orkestar pod ravnanjem kapelnika Šmita. Na jelki su sijale raznobojne lampice. Inženjer nam je dao do znanja da su – električne. Donijeli su nam po jednoga konja za ljuljanje te smo poslali Chaplinskog da ih odveze kući.

Serž je već bio tu. On je sve znao. Doveo me do scene i objasnio mi da se slika na zastoru naziva „Chillonska tvrđava“. – Slušaj, – iznenada mi se obratio – ono onda sam ti se ja kreveljio. Zatim se zakleo da to nije bio on.

5.

Karmanovi su se preselili u Janekovu kuću i zauzeli stan od deset soba. Najveća se nazivala „dvorana“. Bio je plan da se na blagdan Maslenice⁵ u njoj održi spektakl s pravim kazališnim zastorom. Subotom su na probe dolazile učenice i učenici. Jednom smo ja i Serž malčice povirili. Sofi je klečala ispred Kolje Libermana i pružala mu ruke. – Aleksandre, – govorila je dirljivo – o, oprosti mi!

---

⁵ Maslenica: istočnoslavenska verzija poklada, posljednji tje-dan pred Velikim postom kod pravoslavnih, tj. pred korizmom. (Op. prev.)

Belugini su preseljeni u Mitavu. Na odlasku su nam predali svoj stan u Janekovoj kući. Sada smo se mogli vidati s Karmanovima svaki dan. Oni su nam pak poslali Chaplinskog da nam pomogne pri selidbi. Na veliko ogorčenje *maman*, otac ga je odbio. Spremajuci stvari, Przyborowski joj je pokazao da suosjeća s njom.

Andeo što mi ga je donijela L. Kusman nije se dao odlijepiti, pa smo ga morali ostaviti. Bilo mi je jako žao. Poljubio sam ga. Počeli su nam dolaziti gosti, čestitati nam na useljenju i darovati nam piroge i perece. Noću se *maman* ukazao gospodin koji je umro u toj kući. – Zamislite samo! – govorila je. Na savjet Aleksandre Ljvovne Lej pozvali smo oca Fjodora. On je odslužio molbenicu. Prisutne su bile i Aleksandra Ljvovna Lej te inženjerka sa Seržom. Žuti stolić bio je prekriven malenim stolnjakom. Na njega su bile postavljene ikona i voda u zdjeli za salatu. Zapjevavši, kao u crkvi, otac Fjodor je obišao sve sobe i pošćropio ih. Mi smo ga pratili. Skuhala se i kava.

Posrednica, gospođa Kagan, opet nam je tražila dadilju. Grkokatolkinja je prostačila, pa ju je *maman* otpustila. Te večeri, uznemirena, nije s inženjerkom čitala Lejkina, već je s njom razgovarala o slugama. Svratila je i Aleksandra Ljvovna Lej. – Vidite što sam našla! – povikala je nešto odmatajući. Ugledali smo sliku: Isus Krist okrunjen trnovom krunom. – Izvanredno! – složili smo se. Stvar je u tome, rekla je Aleksandra Ljvovna, da je na izlasku iz kuće susrela krojačicu, *pani* Plepis. Svaki put kada naleti na nju, dogodi se nešto lijepo. Nakon toga smo porazgovarali o sretnim susretima.

Bližila se Maslenica. Već su se pekle prve palaćinke. Serž i ja smo napisali dramu i počeli smo moliti Sofi da

nas gleda. Imala je prijateljicu Elsu Budrich. Namigivale su jedna drugoj i izvodile baletne korake.

Hajde, hajde, anđele moj,

– tihano su pjevušile –

*Polke sa mnom zaigraj.
Čuješ, čuješ zvuke polke,
Zvuke polke u beskraj?*

Pozvali smo ih. Na sceni je bila brička. Konji su galopirali. Selifan ih je šibao. Mi smo šutjeli. Čekla nas je Manilovka i u njoj – Alkid i Temistoklus, stojeći na trijemu i držeći jedan drugoga za ruku.

Izenada se u sobi za gledatelje pojavila inženjerka. – Sofi, – rekla je, prilazeći djevojkama – tamo je Ivan Fomič. Došao je u prošnju. – Bilo mi je žao što nam je propala predstava. Vani je sipio snijeg. Vidio se dimnjak Senčenkovljeva javnog kupališta. Iz njega je izlazio dim.

Ivan Fomič je bio inspektor u realnoj gimnaziji. Počeli smo posjećivati gimnazijsku crkvu. Sprijeda su krotko stajali učenici. Na sredini su se krstili bradati učitelji u mundirima s fakultetskim značkama i jež-frizurama. Na povratku su dame iznosile pohvale na njihov račun te isticale njihovu pobožnost. Serž je zavolio igrati se „gimnazije“, a inženjerka nas je počela obavještavati o gimnazijskim novostima. Tako smo doznali o učeniku šestoga razreda Vasji Strižkinu. On je pod fizikom zapalio cigaretu i po odobrenju roditelja bio išiban.

Zima se bližila kraju. Policijski upravitelj Lomov već je odradio svoj zadnji izlazak na sanjkama i naredio da se

počisti snijeg. Opet su počele treskati droške. Naše majke su se odale pobožnostima te su vodile i nas sa sobom. Na crkvenom stropu bilo je nebo s oblačićima i zvijezdama. Volio sam ga promatrati.

Jednom su nam svratili Serž i inženjerka. Čula je za jako povoljne bombone – *Karamel Merci*, kojih je bilo u Krjukovoj trgovini s one strane nasipa. Zaputili smo se u tom smjeru. Sijalo je sunce. Iz javnoga kupališta izlazili su ljudi s crvenim fizionomijama. Zaustavljale su ih žene koje su prodavale kvas.⁶ Tu se nalazila i ljekarna. U njoj su blistali sapuni i spužve za kupanje. Susreli smo učenika koji me čvoknuo po potiljku na paradi za Novu godinu. Išao je i zviždukao.

Svidjele su nam se karamele *Merci*. Na omotima su im bile dvije ruke koje su se pozdravljale. Bile su male, tako da ih je bilo puno u jednom pakiranju. Dok su Serž i dame pazili na vaganje, Krjukova kći pozvala me na stranu i dala mi medenjaka u obliku žene.

6.

Već je sve bilo suho. Već je portir ispod drveća pograbljao prošlogodišnje lišće i spalio ga. Već mi je L. Kusman postavila na prozor uskrсне čestitke.

I tako sam poslije ručka šetao dvorištem. Izašao je Serž. – Sutra idemo u tvrđavu – priopćio je – i vi s nama. – Ispostavilo se da se inženjerka ondje namjerava moliti za pokojnoga Samokvasova.

– Don! – zazvonilo je u crkvi. Prekrižili smo se. Pferdchen je prišao sa zviždaljkom k prozoru i zazviždao.

---

⁶ Vrsta pića. (Op. prev.)

Njegova djeca potrčala su kući. – *Kinder*, – povikali smo za njima – *tej trinken!*⁷ – a onda se zamislili, osluškujući zvono. Porazgovarali smo o onim glupostima koje se pričaju o velikima. Sumnjali smo da bi gospoda i velike gospođe činili takve stvari. Zasvirao je vergl i zrakom se zakotrljala vesela glazba. Ona nas je razdražila. – Hajdemo kod onih iz podruma. – predložio mi je Serž.

Spustili smo se, tumarajući, i držeći se rukama o zid pronašli vrata. Kod ljudi iz podruma vonjalo je po prosjacima. Na prozorima su im u limenkama cvjetale pe-largonije. U kutu sa slikama, kao u Cecilijinoj kutijici, smiješio se tata Lav s uskim ramenima. Podrumari su se probudili i gledali nas s klupe. – Vaša nam djeca ne daju proći. – kao i uvijek, požalili smo se. – Dat ćemo mi njima. – kao i uvijek, rekli su nam podrumari.

Serž, inženjerka i Sofi došli su ujutro po nas. Poslali smo Przyborowskog po drošku. On nas je posadio i, promatrajući nas s uživanjem, klanjao se iza nas.

Bio je sivkast dan. Zvonila su zvona. Sređene Njemice, držeći ispod ruke muževe, žurile su se u *kirhu*,⁸ a pod miškama su im svjetlucali pozlaćeni okviri psaltira.

Zagrmili smo tresući se kaldrmom. Zatim su se kola popela na nasip i treskanje se stišalo. S visine se vidjelo kako tresu prašinu iz madraca iznesenih u dvorišta. Širom je tekla rijeka. – Budi se priroda. – govorila je poet-ski Sofi, a dame su se složile.

Pojavila se tvrđava. Iznad njezina drveća graktale su čavke. Po bedemima su lutali konji. U opkopima je blje-

⁷ *Tee trinken*, njem. „piti čaj“. (Op. prev.)

⁸ *Die Kirche*, njem., u tekstu se odnosi na protestantsku crkvu. (Op. prev.)

štala voda. Iznad vode vidjeli su se prozorčići s rešetkama. Zagledali smo se u njih ne bi li tko odande provirio. Na mostovima su kotači prestali tandrkat. Najednom je postalo tiho, pa se začuo topot kopita. Sjetili smo se priča o gumama od kaučuka.

Spustivši se sa sjedala, stajali smo neko vrijeme nasred trga i divili se ljepoti crkve. Ispred nje je bio parkić ograden lancima. Ti su lanci bili pričvršćeni za male uspravljene topovske cijevi te su visjeli između njih.

Na klupici sam ugledao novogodišnjega učenika (onoga koji me je čvoknuo). Sjedio je gladeći vrbovu grančicu s resama. Sofi se nacerila. – Gle, Vasja Strižkin! – pokazala je. – Vasja. – šapnuo sam. Pogledao nas je. Zablenuo sam se u njega i, izgubivši korak s damama, spotaknuo se i našao pètàk.

Sljedećega dana, svirajući na gitari, u našem se dvorištu pojavio Jankelj, vlasnik panorame. Smjesta sam dao svoj pètàk, te su me zajedno s panoramom pokrili nečim crnim, kao da sam fotograf. – *Aj, cvaj, draj.* – rekao je izvana Jankelj. Vidio sam sve o čemu sam se bio toliko naslušao – i „Progon iz raja“ i „Obitelj Aleksndra III.“ Uokolo su stajali ljudi i zavidjeli mi.

U subotu uoči Uskrsa, kada su kulići⁹ već bili u pećnici i pekli se, *maman* se zatvorila sa mnom u spavaću sobu i, posjevši me na krevet, čitala mi evanđelje. Osobito mi je bio zanimljiv „ljubljeni učenik“. Zamislio sam ga u kaputiću sa zlatnim pucetima kako zvižduče s grančicom vrbe u ruci.

Većernji poštar nam je već donio nekoliko čestitki i vizitkarti. – *Pan Hristue z martveh vsta* – pisao nam je Przyborowski – *aleljuja, aleljuja, aleljuja.*

---

⁹ Uskrsni kolač. (Op. prev.)

Probudio sam se usred noći kada su se naši vratili s jutarnje službe. Dozvolili su mi da ustanem. Jeli smo, držeći se svečano i blagdanski. Sudjelovala je i Aleksadra Ljvovna Lej.

Jutro je bilo sunčano s malim oblačićima, kao na onoj čestitki sa zečićem koju nam je neočekivano poslala *mademoiselle* Gorškova. Do prozora je dopirala zvonjava. Grmeći kočijama, došli bi nam gosti i čestitali nam, budući nas bradama. *Maman* je sijala. – Založite. – govorila im je. Otac se šetkao s rukama na leđima. – *Pan Hristus z martveh vsta.* – pjevušio je zadovoljan. Došao je i otac Fjodor te je, zapjevavši molitvu, poškopio hranu.

Poslije ručka došli su nam Kondrjatevi s djecom. Andrej mi je bio vršnjak. Imao je bijelu mašnu sa zelenim kružićima i uzdignutu kosu kao kod Nietzschea i Przyborowskog. Došlo mi je da se podružim s njim, ali zadržala me vjernost Seržu.

7.

Vidio sam Janeka. Cvjetali su kesteni. Sunce je bilo nisko. Oblaci u obliku ovčica bili su obojeni u ružičastu i lila. Nizak, s cilindrom i sijedom šiljastom bradicom, išao je i usput naređivao. Pratio ga je upravitelj Kantorek. Ispričao sam *maman* o tome susretu, i ona se zamislila. – Nisam ga nikada vidjela. – rekla je, a otac je slegao ramenima. Nije volio ljude koji su bili bogatiji od nas. Čak se ni s Karmanovima, premda mu je *maman* stalno dosađivala, nije upoznao.

Kondratjevi su svratili, oprostiti se s nama i preseliti se u vojni logor. Pozvali su nas, te smo jednoga jutra,

dotjeravši se, poslali po kočiju, smjestili se i zaputili se tamo. Prošli smo kupalište, Krjukov dućan te trgovinu galanterije Tekli¹⁰ Andruškevič. U malome izlogu visjele su joj svijeće privezane za fitilj i ukras za bor u obliku starice od vate s motivom jarebike. Kaldrma je završila. Postalo je ugodno. Iza svojih plotova radili su povrtlari okruženi gnojem. Pjevale su ševe. Ispred se vidjela šuma, odotamo je dopirala vojnička glazba. – To je logor. – rekla je *maman*.

Kondrjatevi su imali baraku pored ulaza. Zlatna zrcalna kugla blistala je na stupiću. Posilni Rahmatula je brisao.

Skočivši s ljuljačke, pritrčala nam je Kondratjeva. Pohvalili smo joj vrt i popeli se s njom na trijem. Tamo sam ugledao knjigu na čijoj su ovlaženoj margini stajali natpisi nalivperom: „Kako za koga“ i „Oho!“ – *Tako je govorio* – pročitala je *maman* naslov – *Zaratustra*. – Muž to čita i radi svoje bilješke. – Prišao je Andrej i pokazao mi zmaja na kojeg je bio nalijepljen Edward VII. u škotskoj suknji.

Zaputili smo se prolunjati logorom i razgledati ga. Susreli smo Andrejeva oca. Dugonja sa sitnim licem i uskim strukom sjedio je na droški i namještao kabanicu nabačenu na rame. – Idem k bolesniku u grad! – doviknuo nam je. Zaustavili smo se da mu mahnemo. – Kada šibaju vojnike, onda je on prisutan. – rekao je Andrej. Približujući nam se, orkestar je svirao koračnice. Prolazili su kadeti na biciklima, ne držeći se za guvernala. Zveckale su pokretne kuhinje i širile zapah šćija.

---

¹⁰ Galicizirano (Tècle, Técla) rusko ime Fjokla, koje je u tom obliku zvučalo otmjenije. (Op. prev.)